

Комарова І.В.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Бердянського університету менеджменту і бізнесу

ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Розглянуто показники державної підтримки сільського господарства, що використовуються у світовій практиці. Проаналізовано показники підтримки виробників і споживачів сільськогосподарської продукції в Україні. Виявлено особливості державної підтримки аграрного сектору України.

Indicators of the state support to agriculture which are used in the world practice are considered. Parameters of support of manufacturers and consumers of agricultural production are analyzed. Features of the state support to agriculture in Ukraine are revealed.

Ключові слова: державна підтримка аграрного сектору, показники підтримки виробників сільгосппродукції, показники підтримки споживачів сільгосппродукції, сукупна підтримка сільського господарства.

Перспективи оптимізації державної підтримки аграрного сектору в Україні обов'язково мають розглядатися з урахуванням сучасних світових тенденцій. У зв'язку з цим є потреба у вивченні особливостей державної підтримки аграрного сектору в Європі і світі, а також оцінці державної підтримки аграрного сектору України з використанням показників, що прийняті в СОТ і ОЕСР. З огляду на обмеженість бюджетних коштів та інтеграцію України у світові торговельно-економічні структури перед владою постає завдання забезпечити якнайефективніше використання бюджетних коштів для сільського господарства, що неможливо без проведення всебічної оцінки існуючого рівня та якості державної підтримки.

Вітчизняні дослідники В. Власов і М. Онішук, О. Гойчук, М. Дем'яненко й Ф. Іванина, С. Зоря, І. Кобута, М. Латинін, В. Онегіна, К. Павлюк¹ та інші досліджують особливості аграрної політики розвинутих країн, а також показники, що

¹ Власов В., Онішук М. Система підтримки сільського господарства Польщі // Економіка України. — 2005. — № 8. — С. 86—90; Гойчук О.І. Агропродовольча стратегія США // Економіка АПК. — 2003. — № 4. — С. 133—137; Дем'яненко М.Я., Іванина Ф.В. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва // Економіка АПК. — 2009. — № 9. — С. 3—10; Зоря С. Оцінка підтримки сільського господарства України в міжнародному порівнянні // Економіка України. — 2005. — № 10. — С. 58—67; Кобута І.В. Аграрна політика підтримки сільського господарства — нові виклики в зв'язку із вступом України до СОТ // Облік і фінанси АПК. — 2008. — № 3. — С. 32—39; Латинін М.А. Оцінка рівня державної підтримки аграрного сектора за допомогою конвенційних методів: [Електр. ресурс] // Державне управління: теорія та практика: Електронне наукове фахове видання. — 2005. — № 1. — <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-1/text/LATININ.htm>; Онегіна В.М. Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників: Моногр. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 590 с.; Павлюк К.В. Оцінка виконання бюджетних програм: результативні показники // Фінанси України. — 2005. — № 2. — С. 70—77.

використовуються для оцінки її ефективності за кордоном і в Україні. Разом із тим малодослідженою залишається проблема можливості й необхідності застосування в Україні світового досвіду оцінки державної підтримки сільського господарства.

Отже, метою даної статті є систематизація показників державної підтримки сільського господарства, що використовуються у світовій практиці, аналіз показників, розрахованих для України, в динаміці й у порівнянні зі світовими тенденціями та виявлення особливостей державної підтримки сільського господарства в Україні.

Слід зазначити, що рівень державної підтримки аграрного сектору визначається не лише обсягами бюджетних асигнувань. Специфіка оцінки державної підтримки сільського господарства полягає в тому, що остання здійснюється шляхом не лише виконання бюджетних програм, а й підтримки ринкових цін. У результаті проведення державою комплексу заходів із регулювання аграрного сектору в повному обсязі або її відмови від певних інструментів регулювання виникають різноманітні ситуації, наслідки яких для аграрного сектору можуть бути як позитивними, так і негативними² (рис. 1).

На рис. 1 зображені два з можливих варіантів. Ситуація X характеризується наявністю прямої бюджетної підтримки виробників продукції A, проте паралельно діють інші заходи державного регулювання: сприяння імпорту продукції,

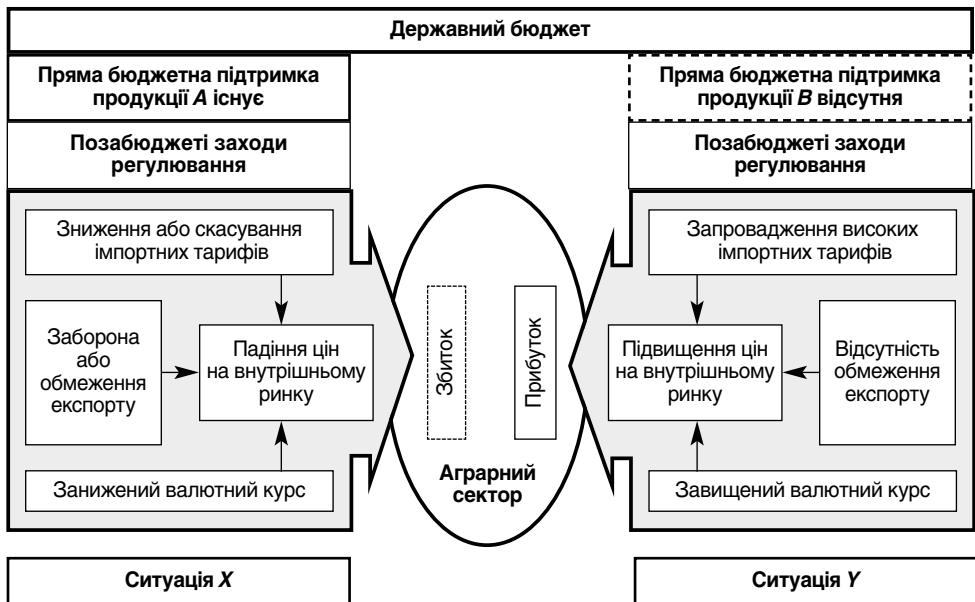

Рис. 1. Вплив комплексу заходів державного регулювання на ефективність функціонування аграрного сектору

² Латинін М.А. Зазнач. праця.

заборона або обмеження експорту, крім того, спостерігається занижений валютний курс. Описана ситуація, найімовірніше, призведе до значного падіння цін на внутрішньому ринку та, як наслідок, до збитковості виробництва продукції *A*. Ситуація *Y* демонструє, в якому випадку виробники продукції *B* одержуватимуть прибуток, навіть за умови відсутності прямої бюджетної підтримки. Це можливо в разі запровадження високих імпортних тарифів та наявності завищеного валютного курсу. Результатом такого регулювання стане неминуче зростання цін, що дасть змогу виробникам продукції *B* отримати прибуток.

Саме через існування різноманітних інструментів державного регулювання ситуації в аграрному секторі, а також необхідність здійснення міжнародних порівнянь у світовій практиці використовується ряд специфічних показників оцінки державної підтримки сільського господарства³, які базуються на порівнянні внутрішніх цін на його продукцію зі світовими цінами (на нашу думку, показники підтримки сільського господарства, використовувані ОЕСР, призначені переважно для проведення міжнародних порівнянь, а також для визначення структури загальної підтримки та джерел її здійснення⁴). Ці показники поділяють на три групи:

- 1) показники оцінки підтримки виробників сільгосппродукції;
- 2) показники оцінки підтримки споживачів сільгосппродукції;
- 3) показники оцінки сукупної підтримки сільського господарства.

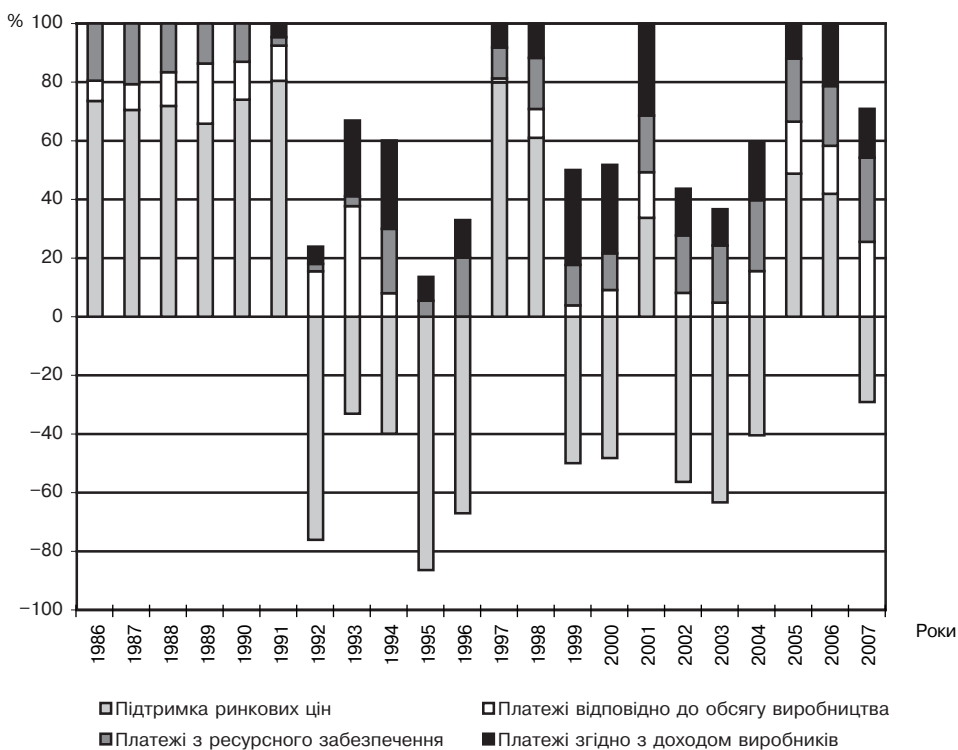
Показники *першої групи* допомагають визначити рівень субсидування або оподаткування вітчизняного виробника. Для їх розрахунку внутрішні ціни, отримувані виробниками (ціни “біля воріт ферми”) порівнюються зі світовими цінами, які після перерахунку на національну валюту називаються довідковими. Додатна різниця внутрішніх і довідкових цін свідчить про підтримку вітчизняного виробника, від’ємна — про його оподаткування. Зазначені показники розраховуються в абсолютних розмірах: MPS (*Market Price Support* — підтримка ринкових цін) та PSE (*Producer Support Estimate* — загальна підтримка виробників); у відсотках: PSE (%), або у вигляді коефіцієнтів: NPCr (*Producer Nominal Protection Coefficient* — номінальний коефіцієнт захисту виробників) та NACr (*Producer Nominal Assistance Coefficient* — номінальний коефіцієнт допомоги виробникам). Якщо MPS дає змогу виміряти в абсолютному виразі суму доходів чи втрат виробників унаслідок існування розриву між внутрішніми й довідковими цінами, то PSE крім MPS включає суму трансфертів виробникам від споживачів і платників податків. Відсотковий PSE відображає частку доходів виробників, одержаних ними завдяки державному регулюванню, він використовується для часових і міжнародних порівнянь. NPCr і NACr

³ Кобута І.В. Зазнач. праця; Латинін М.А. Зазнач. праця; Онегіна В.М. Зазнач. праця; Methodology for the measurement of support and use in policy evaluation / Organisation for economic co-operation and development (Trade and Agriculture Directorate): [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/36/47/1937457.pdf>.

⁴ Комарова І.В. Оцінка ефективності бюджетної підтримки сільського господарства України // Світ фінансів. — 2008. — № 3 (16). — С. 145—153.

можуть бути більші або менші за одиницю. В першому випадку національні виробники отримують ціни, вищі за світові, у другому — нижчі.

Структуру підтримки українських виробників сільгосппродукції за 1986—2007 роки подано на рис. 2.

Джерело: Producer and Consumer Support Estimates in Ukraine (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/26/42344935.xls>.

Рис. 2. Структура підтримки виробників сільськогосподарської продукції в Україні, 1986—2007 роки

Наведені результати свідчать, що пряма бюджетна підтримка аграрного сектору не гарантує в кінцевому підсумку субсидування виробника. Якщо період 1986—1991 років характеризувався значними обсягами підтримки сільгоспвиробників (державною підтримкою забезпечувалося 64—81 % їхніх доходів), то в період становлення ринкових відносин цей показник був то додатним, то від'ємним. Як видно з рис. 2, у 1992, 1995, 1996, 2002, 2003 роках підтримка виробників була від'ємною. Вважаємо, що різка зміна підтримки з додатної в 1991-му (65,21 %) на від'ємну в 1992-му (–52,58 %) пояснюється не лише скороченням допомоги аграрному сектору з боку держави на тлі продовження політики обмеження експорту й підтримки імпорту, а й макроекономічними факторами, зокрема різким знеціненням національної валюти та відсутністю розвиненої інфраструктури, що зумовило

значний розрив між внутрішніми і світовими цінами (внутрішні ціни в 1992 році становили лише 66 % світових, це найнижчий показник за досліджуваний період).

Найбільше на загальний обсяг допомоги виробникам впливала така складова, як підтримка ринкових цін. До того ж лише ця складова мала від'ємні значення, що вплинуло на загальний обсяг підтримки. Таким чином, можна стверджувати: негативна ситуація підтримки аграріїв в Україні та її наслідки зумовлені не так обсягами і структурою прямої бюджетної підтримки й податкових пільг, як неспроможністю держави забезпечити підтримку ринкових цін. Для порівняння: у країнах ОЕСР підтримка цін жодного разу не була від'ємною і становила 61—77 % загального обсягу державної допомоги виробникам. У незалежній Україні внутрішні ціни перевищували світові тільки в 1997, 1998, 2001, 2005 і 2006 роках. Разом із тим показник підтримки виробників, який коригує показник підтримки ринкових цін на загальну суму субсидій сільгоспвиробникам, дає підстави стверджувати, що наданням бюджетного фінансування державі вдалося зменшити або знівелювати негативний вплив розриву внутрішніх і світових цін: оподаткування виробників спостерігалось у 1992, 1995, 1996, 2002, 2003 роках, коли для більшості продуктів від'ємна підтримка ринкової ціни не компенсувалася доволі незначними прямими виплатами з бюджету. В інші роки відсоток підтримки виробників коливався від 0,33 до 13,43.

Порівняння допомоги виробникам продукції рослинництва і тваринництва показує, що в цілому перша є більшою за обсягом та досягається за рахунок підтримки ринкової ціни. Продукція тваринництва підтримується у значно менших обсягах. Розподіл підтримки за її основними складовими (підтримка ринкових цін, платежі відповідно до обсягу виробництва, платежі з ресурсного забезпечення та платежі згідно з доходом виробника) здійснюється рівномірніше. Найгіршою є ситуація з допомогою виробникам молока. За досліджуваний період вони одержали підтримку лише у 2006 році — 22 млн грн, а в наступному зазнали найбільших збитків — 5,7 млрд грн. Натомість постійно отримували допомогу виробники цукру. Винятком є 1995 рік, коли вони одержали 0,67 світової ціни, тож усі показники підтримки мали від'ємне значення.

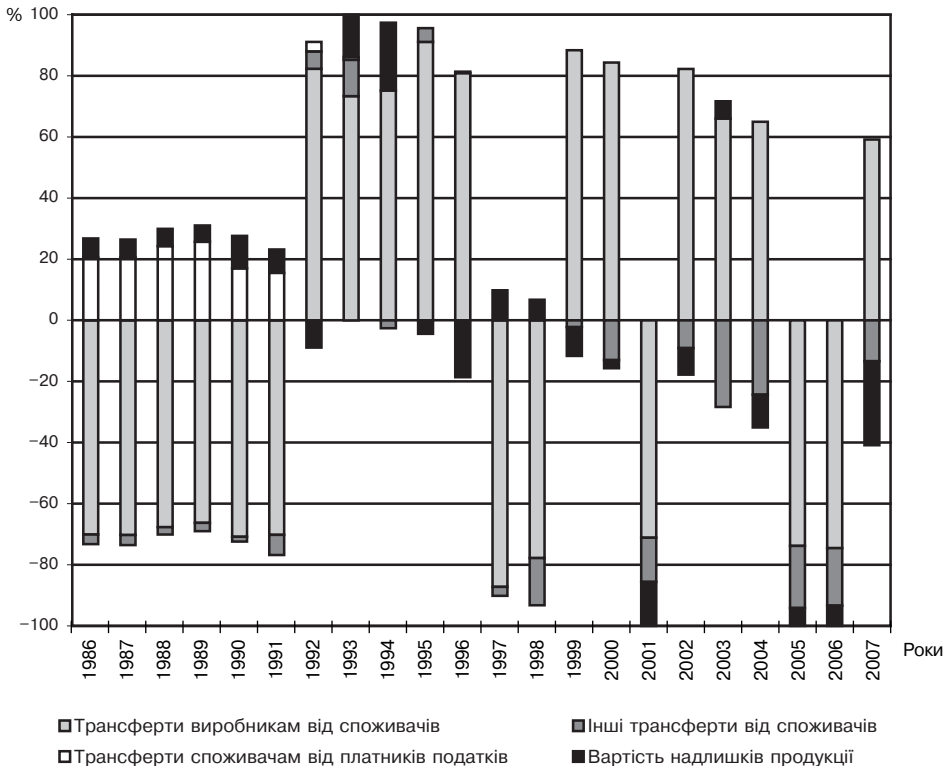
У 1997, 1998, 2001, 2005, 2006 роках українські виробники на більшість видів власної продукції отримували ціни, вищі за світові, тож підтримка виробника була додатною. Зате в 1995, 2002—2004, 2007 роках майже вся продукція продавалася за цінами, нижчими від світових. Зокрема, у 2002-му виняток становили лише овес, цукор, м'ясо птиці та яйця.

Показники *другої групи* дають змогу визначити рівень субсидування або оподаткування споживачів. Для їх розрахунку внутрішні ціни (ціни “біля воріт ферми”, скориговані з урахуванням витрат на доставку, переробку й маркетинг, тобто на маржу до ринку) порівнюються зі світовими цінами. Додатне значення різниці внутрішніх і довідкових цін свідчить про підтримку вітчизняного споживача, від'ємне — про його оподаткування. Оцінка підтримки споживачів, так само

як і підтримки виробників, проводиться за абсолютними обсягами: CSE (*Consumer Support Estimate* — показник підтримки споживачів); у відсотках: CSE (%), та у вигляді коефіцієнтів: NPCс (*Consumer Nominal Protection Coefficient* — номінальний коефіцієнт захисту споживачів) і NACс (*Consumer Nominal Assistance Coefficient* — номінальний коефіцієнт допомоги споживачам).

CSE дає змогу виміряти в абсолютному виразі суму доходів або втрат споживачів унаслідок існування розриву між внутрішніми й довідковими цінами та трансфертів споживачам від платників податків (із урахуванням трансфертів від споживачів виробникам). Відсотковий CSE являє собою рівень оподаткування споживачів ($CSE < 0$) або їх субсидування ($CSE > 0$). NPCс і NACс можуть бути більшими чи меншими за одиницю. В першому випадку споживачі сплачують за сільгосппродукцію за цінами, вищими за світові, у другому — нижчими.

На рис. 3 наведено структуру підтримки споживачів сільгосппродукції в Україні за 1986—2007 роки.

Джерело: Producer and Consumer Support Estimates in Ukraine (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/26/42344935.xls>.

Рис. 3. Структура підтримки споживачів сільськогосподарської продукції в Україні, 1986—2007 роки

Варто зауважити, що період 1986—1991 років характеризувався наданням підтримки виробникам саме за рахунок трансфертів від споживачів. Подібна ситуація спостерігалась у 1997, 1998, 2001, 2005 і 2006-му. Натомість у 1992—1996, 1999, 2000, 2002—2004, 2007 роках українські споживачі сільгосппродукції одержували субсидії. Вважаємо, що саме це стало однією із причин занепаду вітчизняного сільгоспвиробника, оскільки таке надання підтримки суперечить світовим тенденціям регулювання аграрного сектору.

Треба сказати, що в переважній більшості країн (Канада, Японія, країни ОЕСР, ЄС) підтримка виробників сільськогосподарської продукції здійснюється за рахунок споживачів. У окремих країнах (Україна, Російська Федерація) іноді виникає протилежна ситуація: кошти на підтримку аграрного сектору розподіляються на користь споживачів, при цьому виробники зазнають втрат. Сьогодні підтримка виробників у країнах ОЕСР, ЄС і Канаді здійснюється на майже однаковому рівні. У Японії вона найбільша — 54—65 % (вищим цей показник був лише в ЄСР у останні роки його існування — до 81 %). Виробники і споживачі в Австралії одержують чи не найменшу допомогу серед країн ОЕСР, обсяги якої до того ж істотно коливалися в період 1986—1995 років⁵. У Сполучених Штатах підтримка як споживачів, так і виробників протягом більшості років мала додатне значення. Утім, у 1995, 1999 і 2006-му в наданні допомоги виникли диспропорції. Це спонукало уряд до проведення відповідних реформ (“The 1996 Farm Bill”, “The 2002 Farm Bill”, “The 2008 Farm Bill”), що ілюструє ефективність державного регулювання аграрного сектору в США.

Що стосується України й Російської Федерації, то в 1992 році в обох країнах спостерігалась різка зміна напрямів допомоги: підтримка споживача (яка майже не надається в інших країнах) сягала 118—208 %, тоді як виробника мала від’ємне значення. Втім, починаючи з 2001-го Росія повільно наближається до світових стандартів. Уже з 1995 року підтримка виробників у РФ не мала від’ємного значення, становила від 0,9 % до 26 % та здійснювалася за рахунок споживачів⁶. Підтримка виробників і споживачів в Україні істотно відрізняється: вона зазнавала значних коливань на користь то виробників (1997, 1998, 2001, 2005, 2006), то споживачів (1992, 1995, 1996, 2002, 2003). У 1993, 1994, 1999, 2000, 2004 та 2007 роках додатну

⁵ Producer and Consumer Support Estimates (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/21/14/41003555.zip>; Producer and Consumer Support Estimates in Russia (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/25/42344945.xls>; Producer and Consumer Support Estimates in Ukraine (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/26/42344935.xls>.

⁶ Producer and Consumer Support Estimates in Russia (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/25/42344945.xls>; Producer and Consumer Support Estimates in Ukraine (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/26/42344935.xls>.

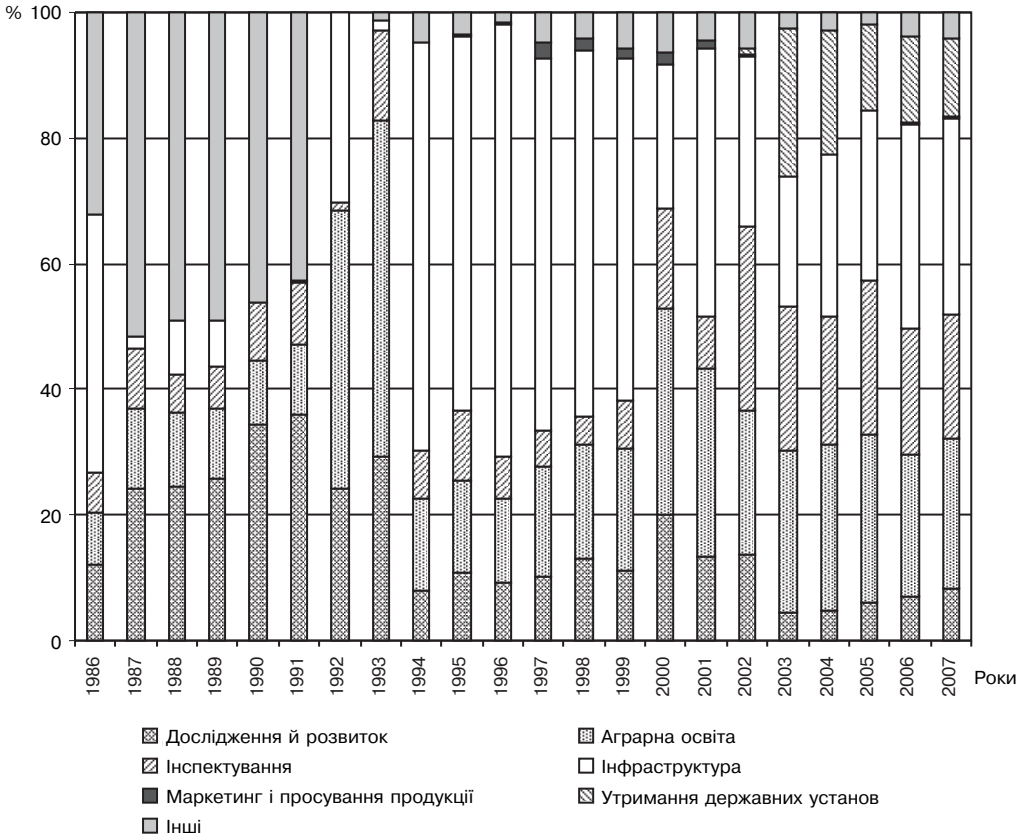
підтримку (за рахунок платників податків) мали як виробники, так і споживачі. Наведені дані виявляють головні недоліки української аграрної політики: безсистемність і відсутність стабільності. Саме це, на нашу думку, заважає державі досягти бажаного ефекту в підтримці галузі. Крім цього, вітчизняна практика підтримки споживачів за рахунок виробників не відповідає світовим тенденціям та стала однією із причин занепаду аграрного сектору країни.

Дані рис. 2 і 3 підтверджують висновок про неефективність державної підтримки виробників в Україні: навіть коли вона набуває додатного значення, це досягається за рахунок споживачів. При цьому останні оподатковуються більшою мірою, ніж підтримуються виробники, що свідчить про існування суспільних втрат. До того ж, якщо одним із основних факторів стримування зростання аграрного сектору є низький платоспроможний попит на продукцію галузі, політика держави має бути побудована таким чином, щоб не обмежувати можливості споживачів та не призводити до зменшення попиту.

Крім підтримки виробників і споживачів за методикою ОЕСР розраховуються показники *третьої групи*, тобто сукупної підтримки сільського господарства. Основним показником, що дає змогу оцінити її обсяги, є TSE (*Total Support Estimate* — показник сукупної підтримки), який дорівнює річній вартості сукупних трансфертів від платників податків (PSE, підтримка загальних послуг, трансферти споживачам) і споживачів. Однією зі складових TSE є GSSE (*General Services Support Estimate* — показник оцінки підтримки загальних послуг), який не може набувати від'ємних значень, оскільки являє собою суму бюджетних видатків на надання загальних послуг. Структуру зазначених видатків зображено на рис. 4.

Як видно з рисунка, за часів Радянського Союзу у структурі загальних послуг переважали інші видатки. Через брак бюджетних коштів у 1992—1993 роках було профінансовано здебільшого аграрну освіту, а період 1994—1999 характеризувався переважанням утримання інфраструктури. За 2003—2007 роки структура видатків бюджету на загальні послуги стабілізувалась: утримання державних установ, фінансування послуг інспектування, аграрної освіти й розвитку інфраструктури здійснювалося практично в однаковій мірі. Негативними фактами є зниження частки видатків на дослідження й розвиток, а також мізерне фінансування маркетингу і просування продукції, що значно зменшує конкурентоспроможність вітчизняного сільгоспвиробника. Для порівняння: у країнах ОЕСР фінансування маркетингу становить 41 % загальних послуг, утримання інфраструктури — 30 %, видатки на дослідження й розвиток — 10 %.

На сьогодні ринкова інфраструктура в Україні розвинена недостатньо, що значно збільшує витрати виробників та знижує конкурентоспроможність вітчизняної продукції порівняно з імпоротною. На нашу думку, розрив між внутрішніми й зовнішніми цінами (рис. 2) зумовлений, у тому числі, недостатньою розвиненістю ринкової інфраструктури.

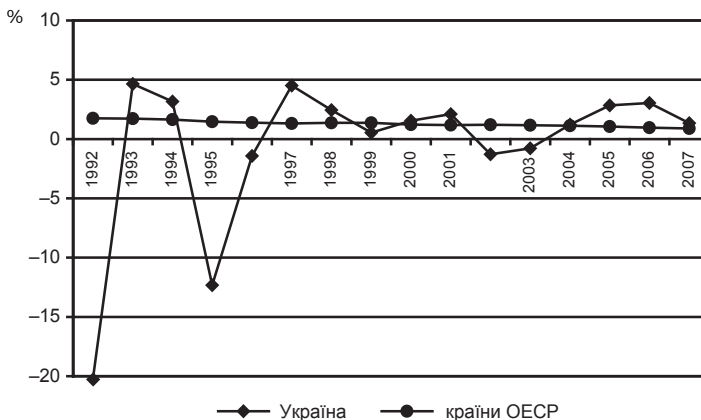
Джерело: Producer and Consumer Support Estimates in Ukraine (OECD Database 1986–2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/26/42344935.xls>.

Рис. 4. Структура фінансування загальних послуг в Україні, 1986–2007 роки

У країнах ОЕСР підтримка загальних послуг протягом 1986–2007 років коливалась у межах 12–19 % із тенденцією до зростання в динаміці. Така ситуація спричинена переорієнтацією (за вимогами СОТ) підтримки аграрного сектору в напрямі фінансування видатків, що не викривлюють торгівлю. Саме до таких видатків належить фінансування загальних послуг. Вступ України до СОТ вимагає від нас подібних змін у структурі підтримки, адже за період 1986–2007 фінансування загальних послуг здійснювалося дуже нерівномірно: його частка становила від 3 % загальної підтримки за радянських часів до 50 % у 2004-му. 2007 року частка видатків на фінансування загальних послуг дорівнювала 39 % сукупної підтримки, але не завдяки їх великому обсягу, а за рахунок наявності в загальній підтримці складових із від’ємним значенням (трансферти від споживачів і втрати доходів бюджету). Слід підкреслити, що обсяги фінансування загальних послуг щороку зростають, що

сприяє стабільному розвитку сільського господарства (за умови додатних значень інших складових TSE)⁷.

TSE розраховується також у відсотках, що дає змогу проаналізувати в динаміці частку загальних трансфертів у ВВП. За період 1992—2007 безсистемність державних заходів із регулювання аграрного сектору стала причиною значних коливань цього показника (рис. 5). Відмінність між двома графіками зумовлена значними коливаннями показника TSE (%) в Україні порівняно зі стабільною ситуацією по країнах ОЕСР. Крім того, у 1992, 1995, 1996, 2002 і 2003 роках вітчизняне сільське господарство не субсидувалося: оскільки обсяги підтримки мали від'ємне значення, кошти з галузі було вилучено.

Джерела: Producer and Consumer Support Estimates (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/21/14/41003555.zip>; Producer and Consumer Support Estimates in Ukraine (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/26/42344935.xls>.

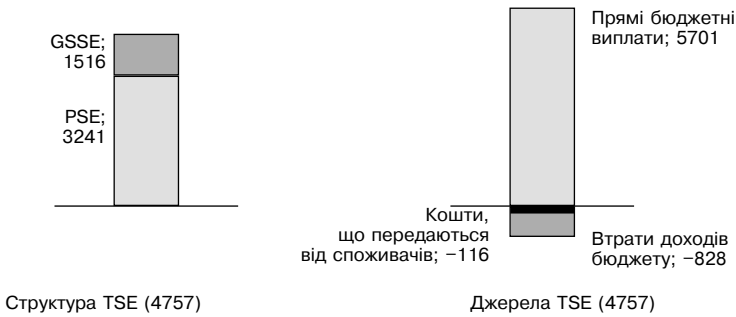
Рис. 5. Динаміка сукупної підтримки сільського господарства в Україні та країнах ОЕСР, 1992—2007 роки

Для можливості оцінки ефективності державного регулювання аграрного сектору згідно з методологією ОЕСР⁸ доцільно визначити складові сукупної підтримки та джерела її надання (рис. 6).

Очевидно, що в Україні прямі бюджетні виплати перевищують обсяги коштів, отримуваних як сільськогосподарськими виробниками, так і галуззю в цілому. Із загального обсягу підтримки виробники одержують 68 % коштів, решта витрачається на надання загальних послуг.

⁷ Producer and Consumer Support Estimates in Ukraine (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/26/42344935.xls>.

⁸ OECD's Producer Support Estimate and Related Indicators of Agricultural Support: Concepts, Calculations, Interpretation and Use (The PSE Manual). Chapter 8. Calculating indicators of support to General Services and Total Support to Agriculture / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — P. 139—142. — <http://www.oecd.org/dataoecd/24/1/41120491.pdf>.

Джерело: Producer and Consumer Support Estimates in Ukraine (OECD Database 1986—2007) / Organisation for economic co-operation and development: [Електр. ресурс]. — <http://www.oecd.org/dataoecd/55/26/42344935.xls>.

Рис. 6. Сукупна підтримка сільського господарства в Україні: структура і джерела (в середньому за 1996—2007 роки, млн грн)

Отже, аналіз підтримки вітчизняного аграрного сектору з допомогою показників, використовуваних ОЕСР, дав змогу виявити такі її особливості: нестабільність; наявність періодів, під час яких споживачі сільгосппродукції субсидувалися за рахунок виробників, а також періодів, коли і споживачі, й виробники субсидувалися шляхом отримання прямих бюджетних виплат. Загалом в Україні обсяги прямих бюджетних виплат аграрному сектору в 1,2 раза більші за ті, які в кінцевому підсумку одержує сільське господарство, що свідчить про вплив коштів у суміжні галузі: постачання ресурсів і переробку. Крім того, як показує світовий досвід, державна допомога аграрному сектору не може бути ефективною лише за рахунок фінансування бюджетних програм. Необхідно також встановити внутрішні ціни на сільгосппродукцію виробникам (а не посередникам чи переробним підприємствам) на рівні світових, що дасть змогу не допустити вилучення коштів із аграрного сектору та забезпечить його достатню державну підтримку.